

روش شناسی سخنرانی دینی « ۱ »

«روش های خطبه خوانی»

مسعود سلیمه ای

معاونت تبلیغ و آموزش های کاربردی حوزه های علمیه

سرشناسه: سلجهای، مسعود، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآورنده: روش خطبه‌خوانی / مسعود سلجهای؛ ترجمه و تنظیم معاونت تبلیغ
و آموزش‌های کاربردی حوزه‌های علمیه.
مشخصات نشر: قم: ذکر، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص.

ISBN 978-300-6041-83-4 : ۸۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: خطبه‌ها

Islamic sermons: موضوع:

موضوع: روضه‌خوانی

Rowdah-Khani (Commemoration of the martyrs of Karbala): موضوع:

موضوع: موعظه اسلامی

Islamic preaching: موضوع:

شناسه افزوده: حوزه علمیه قم، دفتر تبلیغات اسلامی، معاونت تبلیغ و آموزش‌های کاربردی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ر ۸ س ۴ / ۲۶۱ BP.

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۷۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۶۵۵۵۴



روش شناسی سخنرانی دینی «۱»
«روش‌های خطب‌خوانی»

نویسنده: مسعود سلیمه‌ای
تهیه و تنظیم: معاونت تبلیغ و آموزش‌های کاربردی حوزه‌های علمیه
ناشر: ذکری

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۶۰۴۱ - ۸۳ - ۴

مرکز پخش:

م. ۴۵، متری شهید صدوقی، ج. ۱، خیابان فجر، خیابان دانش،
معاونت تبلیغ و آموزش‌های کاربردی حوزه‌های علمیه

تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۹۳۳۱۹۰

فهرست مطالب

پیشگفتار ۱۵

مقدمه ۱۷

فصل اول: کلیات

درس اول: خطبه و خطابه قبل از اسلام ۲۳

تاریخچه خطبه و خطابه قبل از اسلام ۲۳

وظایف خطیب ۲۳

جایگاه خطبا ۲۶

شرایط خطیب ۲۶

ابزارهای غیرکلامی خطبا ۲۷

پرسش ۲۸

تحقیق کنید ۲۸

درس دوم: خطبه و خطابه بعد از اسلام ۲۹

تاریخچه خطبه و خطابه بعد از اسلام ۲۹

تغییر ساختار خطبه ۳۰

جنبه‌های زیبا شناسی خطبه ۳۲

اشکال: ۳۲

جواب: ۳۲

۳۳	اشکال:
۳۳	جواب:
۳۵	پرسش
۳۵	فعالیت پژوهشی
۳۷	درس سوم: اشکالات و شبهات پیرامون خطبه
۳۷	نقد و بررسی خطبه
۴۱	خطبه شهادت حضرت فاطمه (ع):
۴۱	خطبه شهادت امام حسن (ع):
۴۳	پرسش
۴۳	تحقیق و پژوهش کند

فصل دوم: چیستی و چرایی خطبه

۴۷	درس چهارم: تعاریف، ضرورت و ثمرات
۴۷	تعریف لغوی
۴۸	تعریف اصطلاحی
۴۹	ضرورت خطبه خوانی
۵۰	فواید و ثمرات خطبه‌خوانی
۵۲	پرسش
۵۲	فعالیت پژوهشی
۵۳	درس پنجم: اجزای خطبه
۵۳	اجزای خطبه
۵۷	نکته‌ها:
۵۹	پرسش
۵۹	فعالیت بیشتر

فصل سوم: انواع خطبه (۱)

۶۳	درس ششم: انواع خطبه به لحاظ کاربرد
۶۳	انواع خطبه

فهرست مطالب ۹

۶۳	۱. خطبه عام
۶۵	۲. خطبه خاص
۶۷	پرسش
۶۷	فعالیت بیشتر
۶۹	درس هفتم: خطبه‌های خاص (۱)
۶۹	خطبه‌های موضوعی
۷۰	۱. خطبه‌های اخلاقی
۷۰	موضوع: آثار توبه
۷۰	موضوع: زیارت
۷۱	۲. خطبه‌های اعتقادی
۷۱	موضوع: امامت
۷۱	موضوع: معاد
۷۲	۳. خطبه‌های سیاسی
۷۴	پرسش
۷۴	پژوهش کنید
۷۵	درس هشتم: خطبه‌های خاص (۲)
۷۵	خطبه‌های مناسبتی
۷۶	۱. خطبه‌های مناسبت‌های هجری قمری
۷۶	الف) ماه‌ها
۷۶	محرم الحرام
۷۷	رمضان المبارک
۷۷	ب) شخصیت‌ها
۷۸	۲۷ رجب - مبعث پیامبر اکرم ﷺ
۷۹	۲۰ صفر - اربعین سید و سالار شهیدان
۷۹	۲. مناسبت‌های هجری شمسی
۸۰	۱ فروردین - آغاز سال نو
۸۰	۲۱ تیر - روز عفاف و حجاب

۸۱	پرسش
۸۱	پژوهش کنید

فصل چهارم: انواع خطبه (۲)

۸۵	درس نهم: انواع خطبه به لحاظ محتوا
۸۵	انواع خطبه به لحاظ محتوا
۸۵	۱. خطبه شهادتینی
۸۷	۲. خطبه توصیفی
۸۷	توصیف خداوند متعال
۸۸	توصیف قرآن کریم
۸۹	۳. خطبه حماسی
۹۱	پرسش
۹۱	تمرین و پژوهش
۹۳	درس دهم: انواع خطبه به لحاظ صورت
۹۳	انواع خطبه به لحاظ صدور
۹۳	الف) خطبه مأثور
۹۵	ب) خطبه غیرمأثور
۹۸	پرسش
۹۸	تلاش بیشتر
۹۹	درس یازدهم: انواع خطبه به لحاظ زبان
۹۹	انواع خطبه به لحاظ زبان
۱۰۰	الف) خطبه عربی
۱۰۰	خطبه به صورت شعر
۱۰۱	خطبه به صورت نثر مسجع
۱۰۲	خطبه به صورت نثر غیرمسجع
۱۰۳	ب) خطبه فارسی
۱۰۳	خطبه به صورت شعر

فهرست مطالب ۱۱

نکته.....	۱۰۴
خطبه به صورت نثر.....	۱۰۵
ج) خطبه انگلیسی.....	۱۰۵
پرسش.....	۱۰۶
تمرین.....	۱۰۶

فصل پنجم: چگونگی

درس دوازدهم: اهداف، حس ها و شرایط قرائت خطبه.....	۱۰۹
انواع اهداف، حس ها، هنگام قرائت خطبه.....	۱۰۹
الف) اعلام وضع.....	۱۰۹
ب) اعلام نفرت از حاکمان.....	۱۱۰
ج) تیمن و تبرک.....	۱۱۰
د) توسل.....	۱۱۱
شرایط قرائت خطبه.....	۱۱۱
شرایط استفاده از خطبه.....	۱۱۲
کاربردهای خطبه طولانی.....	۱۱۲
کاربردهای خطبه کوتاه.....	۱۱۳
پرسش.....	۱۱۵
پژوهش کنید.....	۱۱۵
درس سیزدهم: جملات و عبارات متصل به خطبه.....	۱۱۷
جملات و عبارات متصل به خطبه.....	۱۱۷
۱. بیان موضوع و محور بحث.....	۱۱۷
۲. دعا و مناجات با خدا.....	۱۱۸
الف) ادعیه قرآنی.....	۱۱۸
سؤال:.....	۱۱۸
جواب:.....	۱۱۸
ب) ادعیه روایی.....	۱۱۸

۱۱۹	۳. توسل به اهل بیت علیهم‌السلام
۱۱۹	الف) قرائت قطعات زیارت‌نامه‌ها.....
۱۱۹	ب) قرائت قطعات اشعار.....
۱۲۰	ج) درخواست صلوات.....
۱۲۰	- نشر ادبی.....
۱۲۰	- نشر ساده.....
۱۲۰	- شعر.....
۱۲۲	پرسش.....
۱۲۲	پژوهش کتبی.....
۱۲۳	ملحقات: خطبه‌ها، چهارمین معصوم علیه‌السلام از اسلام.....
۱۲۳	معصوم اول.....
۱۲۳	۱۷ ربیع الاول - میلاد پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم
۱۲۴	۲۸ صفر - رحلت پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم
۱۲۴	معصوم دوم.....
۱۲۴	۱۳ رجب - ولادت امیر المؤمنین علیه‌السلام
۱۲۵	۲۱ رمضان - شهادت امیرالمؤمنین علیه‌السلام
۱۲۶	معصوم سوم.....
۱۲۶	۲۰ جمادی الثانی - ولادت حضرت فاطمه علیها‌السلام
۱۲۷	۱۳ جمادی الاول، ۳ جمادی الثانی - شهادت حضرت فاطمه علیها‌السلام
۱۲۷	معصوم چهارم.....
۱۲۷	۲۸ صفر - شهادت امام حسن مجتبی علیه‌السلام
۱۲۸	معصوم پنجم.....
۱۲۸	۳ شعبان - میلاد امام حسین علیه‌السلام
۱۲۸	۱۰ محرم - شهادت امام حسین علیه‌السلام
۱۲۹	معصوم ششم.....
۱۲۹	۱۲ محرم - شهادت امام زین العابدین علیه‌السلام
۱۳۰	معصوم هفتم.....
۱۳۰	۷ ذی الحجه - شهادت امام باقر علیه‌السلام

فهرست مطالب ۱۳

۱۳۰	معصوم هشتم
۱۳۰	۲۵ شوال - شهادت امام صادق علیه السلام
۱۳۱	معصوم نهم
۱۳۱	۲۵ رجب - شهادت امام موسی بن جعفر علیه السلام
۱۳۲	معصوم دهم
۱۳۲	۳۰ صفر - شهادت امام رضا علیه السلام
۱۳۲	معصوم یازدهم
۱۳۲	۳ ذی القعدة - شهادت امام جواد علیه السلام
۱۳۳	معصوم دوازدهم
۱۳۳	۳ رجب - شهادت امام هادی علیه السلام
۱۳۴	معصوم سیزدهم
۱۳۴	۸ ربیع الاول - شهادت امام حسن عسکری علیه السلام
۱۳۴	معصوم چهاردهم
۱۳۴	۱۵ شعبان - ولادت امام زمان علیه السلام
۱۳۵	۹ ربیع الاول - آغاز امامت امام زمان علیه السلام
۱۳۶	امام زادگان
۱۳۶	حضرت ابا الفضل العباس علیه السلام
۱۳۶	شهادت - ۱۰ محرم
۱۳۶	حضرت زینب کبری علیه السلام
۱۳۶	وفات - ۱۵ رجب
۱۳۷	حضرت فاطمه معصومه علیه السلام
۱۳۷	وفات - ۱۰ ربیع الثانی
۱۳۸	نکته:
۱۳۹	فهرست منابع

پیشگفتار

روشنمند کردن تبلیغات دینی، از ابعاد مختلف آن از جمله نیازهای امروز حوزه و روحانیت است. در این میان، سخنرانی دینی با سابقه دیرین و تأثیرگذاری ویژه، به عنوان سنتی ترین روش تبلیغی روحانیت شیعه اهمیتی ویژه دارد. با تأسیس مرکز آموزشهای تخصصی تبلیغ حوزه علمیه قم و اهتمام مسئولان و اساتید گرانقدر آن، به لطف خداوند گامهای مؤثری در راه تولید روشهای نوین تبلیغی خصوصاً در عرصه خطابه و سخنوری برداشته شده و اینک کلاسهای روش سخنرانی دینی، متفاوت از دو دهه گذشته، در سطح حوزه‌های علمیه و مجموعه‌های آموزشی تبلیغ برقرار می‌شود.

گروه علمی مهارت‌های خطابی که به منظور تولید روش برای سخنرانی دینی در مرکز آموزشهای تخصصی تبلیغ تشکیل گردید بیش‌ترین نقش را در این باره داشته و خواستار ارزشمند اساتید دلسوز این مجموعه، شایسته ستایش است.

امروز به برکت تلاشهای دلسوزانه اساتید بزرگوار، جمعی از طلاب علوم دینی توانسته‌اند به رشدی قابل تحسین دست یافته و در سراسر کشور به تدریس و آموزش طلاب دیگر در زمینه سخنرانی دینی بپردازند و بعضی نیز به تألیف کتابهایی در این زمینه اقدام کنند.

کتاب «روش خطبه خوانی» از جمله کتابهای تدوین شده در این راستا می‌باشد که توسط فاضل ارجمند جناب حجت الاسلام والمسلمین مسعود سلمه ای نگارش یافته و می‌تواند به

عنوان یک متن کمک آموزشی یاریگر طلاب و فضلاء حوزه باشد. ضمن سپاسگذاری از زحمات همه اساتید بزرگوار که در رشد و بالندگی رشته تخصصی تبلیغ نقش آفریده اند، از همه پژوهشگران و کارشناسان گرامی درخواست می‌کنیم با ارائه نظرات ارزنده خود، ما را در ادامه راهی که در پیش گرفته‌ایم یاری کنند.

محمد حسن نبوی

مسئول مرکز آموزشهای تخصصی تبلیغ

www.ketab.ir

مقدمه

ارشاد و هدایت مردم به ارزشهای الهی از اصول رسالت پیامبران الهی بوده و خط اصلی برنامه آنان را تشکیل می‌داده است. حضرت نوح،^۱ هود،^۲ صالح،^۳ لوط علیهم‌السلام و... خود را مبلغ و پیام‌رسان پروردگار و اندرزگوی امین خوانده‌اند.

«الَّذِينَ يَبْلُغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ يُخَشَّوْنَ اللَّهَ لَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ...»؛ «(پیامبران) پیشین کسانی بودند که تبلیغ رسالت‌های الهی می‌کردند و (تنها) از او می‌ترسیدند...» در شأن پیامبران الهی و مبلغان راستین است. قرآن کریم، دعوت الی الله را بهترین گفتار،^۴ و داعیان الی الله را برترین امت^۵ و فلاح و رستگاری جامعه اسلامی را مرهمین^۶ لاش داعیان الی الله و دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر دانسته است.^۷ و از هدایای^۸ انساها، به حیات بخشیدن و از گمراه کردن آنها به میراندن تعبیر کرده است.^۹ و در همین راستا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله هدایت انسانی را برتر «از

۱. اعراف / ۶۲.

۲. همان / ۶۸.

۳. همان / ۷۹.

۴. همان / ۹۳.

۵. فصلت / ۳۳.

۶. آل عمران / ۱۱۰.

۷. همان / ۱۰۴.

۸. مائده / ۳۲. هر چند ظاهر آیه حیات و مرگ مادی است ولی در روایات متعددی تفسیر به حیات و مرگ معنوی، یعنی گمراه ساختن و یا نجات فردی از گمراهی تفسیر شده است. تفسیر نورالثقلین، ج ۱، ص ۶۲۰.

آن چه خورشید بر آن طلوع و غروب می‌کند»^۱ دانسته است و علی‌الیه آه کشیده و برای دیدار مبلغان اظهار اشتیاق می‌کند^۲ و در مقایسه دعوت و ارشاد مردم با سایر ارزش‌ها آنها را چون دریای پهناور در برابر آب دهان می‌داند.^۳

با توجه به آنچه گذشت به روشنی می‌توان گفت که جایگاه تبلیغ و مبلغ در دین مبین اسلام، جایگاهی بس عظیم و رفیع دارد.

امروزه تبلیغ به عنوان یکی از ابزارهای مهم تأثیرگذاری بر عقاید دیگران به شمار می‌رود. تغییراتی که تبلیغات در فرهنگ، ارزش‌ها و سبک زندگی مردم به وجود می‌آورد، غیر قابل انکار است.

با توجه به حجم گسترده تألیفات غرب علیه اسلام و مسلمانان و به ویژه مذهب حقه شیعه، وظیفه مبلغان دین بسیار سنگین است؛ چرا که هم باید به خنثی کردن تبلیغات مسموم غرب پردازند و هم به بهترین شیوه آموزه‌های دین اسلام را در میان مردم ترویج دهند.

یکی از مؤثرترین و کارآمدترین نوع تبلیغ خطابه و منبر است. مقام معظم رهبری دامه در جمع عده‌ای از مبلغان فرمودند:

هیچ‌کس گمان نکند که اهمیت منبر امروز کمتر از دیرتر است؛ نه، بنده با وسایل ارتباطات جمعی آشنا هستم؛ تلویزیون و بقیه چیزها را می‌شناسم و تأثیرات آنها را می‌دانم؛ اما معتقدم جلسه‌ای که یک روحانی بنشیند و عده‌ای روبه‌روی او قرار گیرند و او با زبان حرف بزنند، همچنان جایش در کل تبلیغات مدرن امروزی خالی است.

ما از صد سال پیش تا امروز چقدر موازین منبر را زیر ضابطه برده‌ایم؟ این یک خلا است. ما می‌توانیم شیوه انحصاری اختصاصی تبلیغ را یعنی منبر و مواجهه روبه‌رو را تحت ضابطه

۱. بحار الأنوار، محمدباقر مجلسی، ج ۱۹، ص ۱۶۷.

۲. نهج البلاغه، حکمت ۱۴۷، ص ۴۹۷. ...أَوَّلِيكَ خُلُقَاءُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَالدُّعَاءُ إِلَى دِينِهِ آه شَوْقًا إِلَى رُؤْيَيْهِم.

۳. نهج البلاغه، حکمت ۳۷۴.

در آوریم. چرا این را به شما می‌گویم؟ من این را می‌گویم تا فضای ذهنی شما به اهمیت قضیه توجه پیدا کند.^۱

گاهی دو سخنران در شرایط و ویژگی‌های تبلیغی و سخنوری یکسان هستند؛ اما چون روش‌های تبلیغی و سخنوری آنان با یکدیگر متفاوت است، باعث می‌شود تبلیغ و سخنرانی یکی، بسیار موفق و جذاب، و تبلیغ و سخنرانی دیگری، ناموفق و غیرجذاب جلوه کند. اگر مبلغ به‌وز نباشد، و به شیوه‌های جدید تبلیغ آگاهی نداشته باشد، نه تنها نمی‌تواند در جذب مخاطب موفق عمل کند؛ بلکه نمی‌تواند از ارزش‌های دینی و اسلامی به درستی دفاع کند.

ایجاد تنوع و جذابیت در نوع خطبه‌خوانی خطباء و سخنرانان، و کنار گذاشتن خطبه‌های کلیشه‌ای و تکراری و ارائه ناگهانی نوین بحث خطبه و شیوه قرائت آن در راستای پویا و پربار شدن هرچه بیشتر سخنرانی‌های دینی بوده است. در پایان با استعانت از خداوند سبحان و در نظر وجهات قطب دایره امکان، منجی همه مظلومان، دوازدهمین امام شیعیان این نوشته را به همه مبلغان، حافظان اعتقاد و ایمان، حامیان راستین اسلام و قرآن تقدیم می‌کنم.

محرم الحرام ۱۴۳۷ مصادف با مهر ماه ۱۳۹۵

جوار کریمه اهل بیت، فاطمه معصومه علیها السلام

مسعود سلیمانی

۱. این سخنرانی در تاریخ ۱۳۷۲/۲/۱۵ در جمع مبلغان گیلان ایراد گردیده است.